

לבנינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תד

ח בתשרי תשפ"ב

פרשת "וילך"

"מחר יהיה האות הזה"

שיחה לקראת יום הכיפורים

"ביום חתונתו"

אנו עומדים לקראת סיומם של עשרת ימי תשובה. בעוד מעט יותר מיממה ניכנס בשעריו של "היום הקדוש", יום הכיפורים. באותן דקות מרטיטות נקבל על עצמנו את קדושתו ואת חמשת עינויו וניכנס לאטמוספירה אחרת. ניכנס ליום שאינו שייך למסגרת הימים הרגילה של השנה.¹

השבועות, שהרי משנה זו עוסקת הוא יום הכיפורים, ועל כן מסביר רש"י⁴ שהכוונה היא ליום הכיפורים שבו ניתנו הלוחות האחרונות.

אם כן, יום הכיפורים מכונה על ידי המשנה "יום חתונתו" של הקב"ה. הבה נתבונן בדבר. כיצד נוהג חתן ביום שלפני חתונתו? מה עליו לעשות?

ודאי שבימים אלו הוא עוסק בהכנות ובסידורים האחרונים

לקראת החתונה. אולם, במידה והוא בן עלייה הוא יעדיף לדחות את ההכנות הטכניות ויעסוק דווקא בהכנות רוחניות. הלוא "יום חתונתו" הוא יום המתרחש רק פעם אחת בחיים! זהו יום מיוחד, יום מושלם, שיש להתכונן אליו רבות בהבט הגשמי ובעיקר בהבט

יום כיפור הוא מתנה מיוחדת
שניתנה לנו מאת בורא העולם,
ועלינו להקדיש מחשבה
מחו האופן בו אנו רוצים
להעביר את היום שלפנינו

הרוחני.

האם ראוי שחתן יעביר את יום חופתו במשחק כדורסל? הלוא זהו יום גדול מאין כמותו! הלוא הוא זכה ליום כיפורים בו נמחלים עוונותיו והריהו כנוול מחדש⁵! את

המשנה במסכת תענית אומרת²: "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים". בהקשר זה מביאה המשנה בהמשך את הפסוק בשיר השירים³: "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו", ודורשת

אותו: "'יום חתונתו' - זו מתן תורה". אין הכוונה לחג

¹ עיין שו"ת מהר"י וייל, סימן קצא: "מאהבת השם נתן לנו יום זה לכפר על כל עונותינו וביום זה אין רשות לשטן לקטרג. השטן בגימטריא שס"ד, כלומר שס"ד ימים יש לו רשות. והיינו: 'ימים יצרו ולא אחד בָּהֶם' (תהלים קלט, טז) - לו קרינו, והיינו דאמר' דביום זה כמלאכים שאין יצר הרע שולט בהם כמו בשאר ימים".

² פרק ד, משנה ח

³ פרק ג, פסוק יא

⁴ דף כו, עמוד ב' "זה מתן תורה - יום הכפורים, שניתנו בו לוחות האחרונות".

⁵ עיין ירושלמי ביכורים, פרק ג, הלכה ג

משחק הכדורסל ביכולתו לדחות להמשך החיים, ואילו ביום זה עליו להתכונן אל יומו הגדול.

לפני עשרות שנים שמעתי מהרב שלמה וולבה זצ”ל משל נפלא לדבר. משל לאב המשמש כמנקה ארובות, אשר ביתו עומדת בשעה טובה לפני חתונתה. ככל שנוקפים הימים אומרת הבת לאביה: ”אבא, בעוד חודש תתקיים בשעה טובה חופתי. כולך שחור מפיח בשל היותך מנקה ארובות. אנא, הינקה מהפיח בטרם תבוא לאירוע”. האב כמובן הבטיח לבתו הכלה היקרה שיעשה כך. כעבור שלושה שבועות מזכירה שוב הבת: ”אבא, בעוד שבוע תעמוד חופתי. בבקשה התקלח ותסיר מעליך את הפיח השחור מהארובות”. שוב מבטיח האב לעשות זאת. הנה הגיע יום החופה והבת מתחננת לפני אביה: ”אבא, עדיין לא התקלחת! בערב זה תתקיים חופתי ואתה הינך עדיין שחור מהפיח”!

”האוכל ושותה בתשיעי”

אנו עומדים כיום ערב לפני ”יום חתונתו”. ודאי שכבר בראש חודש אלול התחלנו להשתדל להתכונן אליו כראוי. ייתכן שקשה לנו לעמוד במתח רוחני שכזה במשך תקופה ארוכה כל כך. כעת כבר אנו עומדים בפאתי יום החופה ועוסקים בהכנות האחרונות לו. וראה זה פלא, מה ציוותה אותנו התורה לעשות ביום זה? לאכול ולעשותו ליום טוב! הסביר זאת ’הטור’⁶: ”והוא מאהבת הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ציווה להתענות אלא יום אחד בשנה ולטובתם לכפר עונותיהם, וציווה שיאכלו וישתו תחילה כדי שיוכלו להתענות ושלא להזיק להם העינוי”. מצד זה ייתכן שכבר היום חלה מצווה זו, למרות שהתורה לא אמרה זאת במפורש, שהלוא הרופאים אומרים שחשוב יותר לשתות דווקא יומיים שלושה לפני הצום, ואילו ריבוי שתייה טרם כניסתו של הצום אינו מסייע.

רבינו יונה מוסיף על כך ב’שערי תשובה’⁷ דבר מופלא מאוד, שאנו רגילים להזכירו בבית מדרשנו: ”כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים... הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו”. סעודת ערב יום הכיפורים אינה דומה לארוחת צהרים רגילה.

כמה צריך להכיר תודה למו”ר הדרי זצ”ל שהשריש בנו שלסעודה זו יש לבוא עם חולצה לבנה ולפרוש מפה על השולחן, כראוי לסעודת יום טוב שהתורה ציוותה לעשות בו סעודה. אומר רבינו יונה שכאשר אדם שמח ביום גדול זה, מתייחס אליו בחדרת קודש, עושה אותו ליום טוב ועורך בו סעודה הוא מבטא את ”שמחתו בהגיע זמן כפרתו”. דבר זה מגלה שהוא אכן מפחד מהעבירות שבידו, ועצם הכרתו בחטאיו היא הפתח לתשובה. כאשר אדם חושש מן החטא זוהי הוכחה לכך שהוא מודע לכך שיש חיים ויש מוות, יש דין ויש דיין בעולם. בשל כך הוא עורך סעודה גדולה ומכובדת לרגל יום כפרת עוונותיו, בישיבה או בביתו עם משפחתו.

”כִּי עִמָּךְ הַסְּלִיחָה”

בהמשך עוסק ’הטור’ בתשובה על עבירות שבין אדם לחברו⁸: ”וייתן כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפייס לכל מי שפשע כנגדו, דעבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר ושבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסנו”. נחשוב על כך מעט. בישיבה נהגנו מנהג נפלא שלאחר ’כל נדרי’ ולפני שיחת ראש הישיבה, אנו עוברים בין אחד לשני ומבקשים סליחה מחילה וכפרה.

אמנם כשנעמיק להתבונן ניתן דעתנו לכך שכאשר נבקש סליחה מחברנו הטוב בודאי שהוא ימחל לנו, זה הכי קל. אבל האם ביכולתנו לבקש מחילה מאותו אחד שעקצנו אותו בקבוצת הוואצאפ ועשרות חברי הקבוצה ראו זאת? איזה פחד! הרי ברשתות החברתיות המצויות בימינו ייתכן לפעמים שאלפים יראו כל דבר שנכתוב! הרי ידוע, שכבר אירעו התאבדויות של בני נוער לאחר שברשתות החברתיות עקצו אותו או אותה. איזה פחד! איזו תשובה צריך לעשות על כך! איני יודע אם כלל הדבר אפשרי. מה ניתן לעשות? כיצד אדם זה ישוב בתשובה?

בערב יום כיפור עלינו לערוך חשבון נפש על כך ולגשת לבקש סליחה גם מזה שעקצתי אותו בוואצאפ ובודאי שהדבר קשה יותר, מפני שהוא אכן מאוד נעלב ויצא מהקבוצה. ערב יום כיפור בא, וכידוע ”עבירות שבין

⁶ אורח חיים, סימן תרד

⁷ שער ד, אות ח

⁸ סימן תרו

מכאני לעיתים - אלא על מנת לעסוק בתורה ולהיות עובדי ה'.

בעשרת ימי תשובה אנו מתפללים: **”וּכְתָבְנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים, לְמַעַן אֲלֵקִים חַיִּים”** - אנו רוצים לחיות חיים של ”למענך”, חיים כפי שהקב”ה חפץ שנחיה, ולשם כך מבקשים אנו את החיים. בן עלייה משתדל להתכונן הכנות רוחניות עמוקות יותר מאשר הוא מתאמץ בהשלמת ההכנות החיצוניות. ההכנות החיצוניות הן לאכול קרעפלאך¹⁵, לאכול דג כמובא ב’טור’, להניח על השולחן מפה לבנה וללבוש חולצה לבנה. כל אלה הם אמנם מנהגים טובים ונפלאים שאנו מקפידים לקיים, אך לא בהם מתמצית ההכנה הנחוצה לקראת יום הכיפורים. השאיפה היא להשתדל לבדוק את עצמנו במה אנו מסוגלים להתקדם.

נבהלתי כאשר שמעתי מאחד מבחוריה הנפלאים של הישיבה שהוא לא קם בבוקר לתפילה. נבהלתי מאוד, אך לא מעצם העובדה שהוא לא קם, מפני שזה עתיד להשתנות, אלא מכך שהוא אינו מבין שעליו לתקן זאת. מכך שהוא אינו מבין שעליו להשתנות, כאשר לא קמים לתפילה או עוברים עבירות יש תשובה ועל ידי כך זוכים לכפרה. באנו לישיבה כדי להתקרב לקב”ה, כדי להיות קצת יותר עליונים מאשר בחיים הרגילים, ולשם כך יש להשתנות. אם הפסדנו דבר-מה, חלילה, ואיננו מתקנים ואיננו מחשבים את דרכינו אנו מפסידים רבות. הדרך הראויה היא שאדם יבדוק את עצמו ביממה הקרובה, כפי שכל לב יודע את נגעי עצמו ובאילו תחומים עליו לחשב מסלול מחדש. כך נוהג חתן העומד לפני חתונתו - עוסק בתשובה.

יום כיפור הוא מתנה מיוחדת שניתנה לנו מאת בורא העולם, ועלינו להקדיש מחשבה היום, בעומדנו כעשרים וארבע שעות בטרם יחל היום הקדוש, מהו האופן בו אנו רוצים להעביר את היום שלפנינו, כיצד נתכונן לחופה.

אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר⁹ ואנו נדרשים לשוב בתשובה גם על כך. בעבר היו מעליבים איש את זולתו בחוג מצומצם, אולם כיום ניתן להעליב את זולתו לפני מיליוני אנשים. זהו סוג של רצח, זוהי מעין שפיכות דמים¹⁰, וממילא נחוץ ביותר לשוב על כך בתשובה. חמור הדבר שבעתיים כאר הוא נעשה בפני קהל רב, שהלוא כבר כתב ה'חפץ חיים'¹¹ שככל שיירבו שומעי לשון הרע כך יגדל העוון.

”לפני מי אתם מיטהרין”

כמן כן, מובא בהלכה שנהגו לטבול בערב יום הכיפורים. ישנה אפילו דעה בין הגאונים שיש לברך על טבילה זו, אך להלכה איננו נוהגים כך.

כותב ה'טור'¹²: **”ונהגו לטבול בערב יום הכיפורים... שנהגו העולם לטהר עצמם מקרי בערב יום הכיפורים”**. קודם לכן הוא הביא את דבריו המפורסמים של מדרש 'פרקי דרבי אליעזר'¹³ שביום הכיפורים אנו נקיים כדוגמת מלאכי השרת, ואף המקטרג מודה בכך, ולכן אנו חפצים להיות נקיים לגמרי. בנוסף לכך, ידוע שההירות בטבילת עזרא מסייעת לקבלת הפילות¹⁴, ומאחר שאנו מעוניינים שתפילותינו ביום כיפורים תתקבלנה אנו מקדימים וטובלים במקווה כחלק מההכנות ליום הקדוש.

”וְדָרַךְ תְּשׁוּבָה הוֹרִית”

אמנם השאלה היא יותר עמוקה, לדעתי. גם אם אותו חתן או אותו בחור בן תורה טובל במקווה ומתכונן גם מבחינת בין אדם לחברו ליום הכיפורים עדיין ישנה מדרגה נוספת עבור בן עלייה, אליה יש לכל מי שבא לישיבת הכותל או לישיבה אחרת לשאוף. לא באים לישיבה במטרה להיות בבחינת ”חמור נושא ספרים” או רק כדי לצבור ידע תורני - דבר העלול לשאת אופי

⁹ משנה יומא, פרק ח, משנה ט

¹⁰ עיין בבא מציעא, דף נח, עמוד ב: ”תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: כל המלבין פני חבריו ברבים כאילו שופך דמים. אמר ליה: שפיר קא אמרת, דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתי חוורא”.

¹¹ עיין פתיחה, לאוין, לאו ד: ”ועובר נמי המספר והמקבל בלאו ד'לפני עור לא תתן מכשול'... כל שיתרבו השומעים יתרבה עליו הלאו זה כי הוא נותן מכשול לפני כמה אנשים”; שם, לאו ו: ”אם היה העבירה הזאת ברבים בוודאי שהחטא גדול עד מאוד שנקרא מחלל שם שמים ברבים”.

¹² שם

¹³ פרק טו

¹⁴ עיין פסקי תשובות, סימן פח, אות א ובמצוין שם.

¹⁵ יש מבני עדות אשכנז שנהגו לאכול כיסני בשר (=קרעפלאך) בסעודת ערב יום הכיפורים (עיין פסקי תשובות, סימן תרד, אות ב, ובמצוין שם).

”וְרוּחַ נָכוֹן חֲדָשׁ בְּקֶרְבִּי”

הרב זצ”ל מסביר¹⁶ שהתשובה פונה קודם כל להבא – האופן בו הוא ידבר אל אשתו, האופן בו ייראה ביתו, הצורה בו ייערך שולחן השבת שלו, קביעות העיתים לתורה שלו. מה שהיה היה, מעתה נשתדל לתקן את העתיד. עיקר התשובה הוא לשים את האצבע על התחום שבו עליי להשתפר. למשל: נניח שלא הצלחתי לקום בזמן לתפילה. אם אני בעל מדרגה אבכה על כך, הלוא כמה פעמים ביטלנו מצוות עשה של קריאת שמע או ברכת כהנים וכדומה. האם אנחנו כמו תוכים שבאים ליום כיפור או שאנו מלאים ברצון להשתנות ולהשתפר?

עלינו לבחון כעת מהו האופן בו נוכל להתקדם בסולם עבודת ה', כאשר ביסוד הכל מונח לימוד התורה אשר בילתו לא יוכל להיבנות שום בניין רוחני¹⁷. מאידך, הרב זצ”ל כותב בהקדמה ל'מוסר הקודש'¹⁸ שאם אדם לומד תורה אך אינו מפתח במקביל את עולמו המוסרי והרוחני הדבר עלול להיכשל. זו העבודה המוטלת עלינו כעת. כך פועלים בני תורה ובני ישיבה.

זהו עניינו של הוידי, שהוא המצווה העיקרית ביום הכיפורים. עניינו של הוידי הוא להוות פסק זמן לחשיבה. אין מה למהר ביום כיפור, הרי לא נאכל יותר מהר אם נאמר וידי מהר. בזמן הוידי עלינו לחשוב ולבחון את מעשינו... זה הזמן "לחשב מסלול מחדש". אולי כל המצאת הוויז הייתה על מנת שנכיר את המושג הזה...

הלוואי שנצליח במאת האחוזים, אולם לכל הפחות עלינו להיות מלאים ברצון אמיתי להצליח בכך ולהשתנות, "כי אתה אלוקים אמת ודברך אמת". הקב"ה

¹⁶ פרק יג, אות ט**: "יסוד התשובה צריך לעולם להיות מונח על התקון של להבא. ובתחלה לא ישים כל כך לעקר מעכב על דבר העבר, כי אם יבוא מיד לעסק בתקון העבר ימצא מניעות רבות ויהיו דרכי התשובה וקרבנות ד' קשים לפניו. אבל בהיותו עסוק באמת לתקן את מעשיו, הדבר מבטח שאז יעזרוהו מן השמים גם על תקנת העבר."

¹⁷ עיין מסילת ישרים, פרק ה: "נצטוונו לקבוע עתים לתורה, וכבר זכרנו שהיא המצטרפת יותר לאדם לשיגיע אל הזהירות... חזלנו לא יגיע אליו כלל... כי הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו... מי איפוא יניחה ויקח מה שיקח זולתה ויחיה, ודאי שחושך החומרות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה והוא לא יבין עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת. אך אם הוא עוסק בתורה בראותו דרכיה, ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאנה אל הדרך הטוב."

¹⁸ אורות הקודש, ראש דבר, אות ג

יודע אם תשובה ווידינו הינם אמיתיים ועל כן עלינו להיות כנים עם עצמנו. כך היה מעורר תדיר הרב שלמה וולבה זצ”ל. אם אני יודע שביטלתי מצוות עשה של קריאת שמע או שלא קמתי בבוקר בזמן עליי להחליט שהחל מיום כיפור אקום בזמן. ייתכן שכבר יומיים לאחר מכן לא אצליח לעמוד בכך, אך הדבר אינו מעיד בהכרח שלא החלטתי באמת. אולם, אם מראש אני מגיע בגישה לא אחראית ולא רצינית, יש לחשוש שזהו דבר ממש מסוכן. להפסיד את יום כיפור זהו דבר מפחיד ביותר.

”הפֹּתֵחַ שֶׁעַר לְדוֹפְקֵי בַתְּשׁוּבָה”

נוסיף דבר חשוב מאוד. מה יהיה אם אדם ירגיש, כפי שודאי חלקנו מרגישים, שהוא אינו מסוגל לבקש סליחה מאדם מסוים. הוא מודע לחומרת מעשיו וככל שהתאמץ לבקש ממנו את סליחתו הוא לא הצליח לאזור בקרבו את האומץ הדרוש לכך.

שמעתי פעם מרבתי תשובה על עניין זה, עיקרון המופיע גם ב'אורות התשובה'. מעשה באדם שהיה עליו לעלות לבנין גבוה. הוא התבונן בו ותמה: "כיצד אצליח להגיע למעלה?" עד שחברו הורה לו: "היכנס למעלית!". עליו לעשות רק צעד של החלטה ושל רצון, ו"הבא להיטהר מסייעין בידו". כאשר מו"ר הרב יעקב כ"ץ שליט"א סיפר את משל זה, הוא תיאר שהאדם התאמץ ועלה ברגליו מספר קומות ואז לפתע הגיעה מעלית שלקחה אותו אל על, אך ברצוני לומר שביכולתו להיכנס למעלית עוד יותר בקלות. חלילה לנו להיוותר מחוץ למעלית התשובה. עלינו "להיכנס למעלית", לחשוב מה אנו שואפים מעצמנו ולפתע קודשא בריך הוא ירומם אותנו למעלה, ככל שרק נרצה באמת.

בפרק יג ב'אורות התשובה', העוסק בדרכי תשובה כלליות, כותב הרב¹⁹: "המוסר הפנימי צועק הוא בקרבו של אדם: בן אדם שובה מעונותיך. לפעמים הצעקה כל כך הומה היא עד שהיא מערבבת את כל ההרמוניה של החיים, והאדם מוכרח לעלות במעלות הרוחניות הגבוהה מערכו, עד כדי לבסס את סדר עולמו הפנימי", וזה מאוד קשה. "אבל כאן הגבורה מוכרחה לבא לעזרה גבורתו

נתלבש יפה, בהתאם למשל ובהתאם לנמשל. נתכונן לחתונה זו כיאות, והקב"ה יברכנו ויברך את כל ישראל בגמר חתימה טובה.

הפנימית של האדם צריכה לעמוד לו בעת כשלון הרוח היותר מרור, אותה גבורה פנימית הקיימת באדם. **"מפני אומץ הכח של התביעה המוסרית לפעמים מבולבל הוא האדם ואינו יכול להחליץ ממסגרותיו, מדות ותכונות רעות, מעשים רעים, עוזבי דרך תורה ומוסר, מעיקים עליו. רואה הוא דרכו סוכה בסירים, אין מוצא לתקון, חבול הוא בידי אחרים ואין מעמד".** ישנן עבירות רבות שקשה לצאת מהן וכתוצאה מכך האדם מתייאש וזהו הדבר הגרוע מכל. **"אבל מכל אלה - אור שמש צדקה יזרח".**

לעיתים אדם חש שלמרות רצונו הוא מתקשה ולפניו ניצב קושי גדול. אולם יש לזכור שהקב"ה חפץ שנשוב ונתקרב אליו אפילו יותר מאשר אנו חפצים בכך, במטרה להטיב לנו ולעם ישראל כולו בזכותנו. לפיכך, אף בנוגע לאותו החבר שהוא מתקשה לבקש ממנו סליחה אומר הרב זצ"ל²⁰: **"אל יבהל אדם מפני המניעות שיש לו על התשובה. ואפילו אם התשובה קשה לו, מפני דברים שבין אדם לחבירו, ואפילו כשהוא יודע בדעתו שאינו יוצא ידי חובתו, ומתוך איזו רפיונות איננו יכול לתקן את הענינים שבינו לבין חבריו, אל יניח בלבבו שום חלישות דעת הגורמת להקטין יקרת ערכה של התשובה. ואין ספק, שמתוך ההשלמה בכל מה שאין לו מניעות" -** הוא יתחיל במה שהוא יכול, הוא יתחיל במשהו קטן ועל ידי כך "ייכנס למעלית" שתישא אותו אל על. אם לא יעשה כך הרי שישנו חשש שהמעלית תעלה בלעדיו, חלילה. על ידי כך "יזכהו ה' יתברך לתקן בכי טוב גם את כל הדברים שיש לו עליהם מניעות גדולות שאי אפשר לו לנצחן".

הקב"ה יעזור שתהיה לנו סיעתא דשמיא, שהלוא אנו עושים הכל למען שמו, כפי שאנו מבקשים ממנו: **"למענך אלוקים חיים".**

מאז שהתחלנו את 'זמן אלול' חלפו כמעט ארבעים יום וכעת אנו ניצבים בישורת האחרונה. על כל אחד להרגיש שמחה עצומה בליבו, מי פחות ומי יותר. יש להדגיש את הצד החיובי, שהרי ליפול בכאב לב לא יסייע מאומה. עלינו להיות חזקים ולהתמלא בגבורת קודש ובשמחת קודש. אשרינו מה טוב חלקנו, שאנו הולכים לחתונה! תהיה בעזרת ה' חתונה מפוארת שבה

²⁰ שם, אות ט